

Volwasseneneducatie — Op weg naar Europa

Europese samenwerkingsprojecten en netwerken
in Socrates-Grundtvig: belangrijke thema's

Grundtvig — Actie voor volwasseneneducatie in het „Socrates”-programma voor het onderwijs in Europa

Op de top in Lissabon in 2000 hebben de lidstaten van de Europese Unie afgesproken om een „Europa van de kennis” op te bouwen. In 2000 en 2001 heeft de Europese Commissie een „Memorandum over levenslang leren” en een mededeling getiteld „Een Europese ruimte voor levenslang leren realiseren” het licht doen zien. Hierin wijst de Commissie op de dringende noodzaak van integrale strategieën voor levenslang leren en op het grote belang van tot nu toe verwaarloosde aspecten als niet-formeel en informeel leren, „tweedekansonderwijs” en mogelijkheden waardoor alle volwassenen tot op hoge leeftijd door kunnen leren.

Om tegen deze achtergrond in Europa tot een kwalitatief beter en breder aanbod aan volwasseneneducatie te komen, zijn vernieuwingen nodig. Hierin kunnen samenwerking en uitwisseling over nationale grenzen heen een belangrijke rol spelen.

De eerste EU-subsidies voor volwasseneneducatie zijn verleend na de goedkeuring van Socrates, het Europese programma voor het onderwijs, in 1995. In Socrates II (2000-2006) is met een hele „actie” een prominenter plaats aan de volwasseneneducatie toegekend. De „actie” is vernoemd naar N. F. S. Grundtvig (1783-1872), een Deense predikant en schrijver die als de „grondlegger” van de Scandinavische traditie van het levenslang leren wordt beschouwd. Doel van de Grundtvig-actie is om door middel van financiële steun overal in Europa intensieve werkzaamheden op gang te brengen die volwassenen méér mogelijkheden geven om te leren en verbetering brengen in de toegankelijkheid en kwaliteit van de volwasseneneducatie. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar de volwasseneneducatie die de persoonlijke ontwikkeling, de participatie aan het democratisch leven en de integratie in de maatschappij ten goede komt.

In dit verband wordt in Grundtvig subsidie verleend voor initiatieven die leraren en lerenden in de volwasseneneducatie in Europa tot samenwerking bewegen. Door middel van gezamenlijke projecten, samenwerkingsverbanden en netwerken worden zij in contact gebracht met partners uit andere Europese landen. In Grundtvig is een centrale plaats ingeruimd voor de verbetering van de opleidingen voor leraren en ander personeel in de volwasseneneducatie, de uitwerking van strategieën voor levenslang leren door randgroepen, de ontwikkeling van nieuwe onderwijs- en leermiddelen voor de volwasseneneducatie, informatievoorziening over het cruciale belang van volwasseneneducatie voor levenslang leren, en de verspreiding en uitwisseling van resultaten en „good practice”.

In het kader van Grundtvig kan de wereld van de volwasseneneducatie subsidie verkrijgen voor samenwerking bij:

- Europese samenwerkingsprojecten en cursussen („G1”),
- lerende partnerschappen („G2”),
- individuele mobiliteit („G3”),
- netwerken en thematische seminars („G4”).

In dit document wordt een beschrijving gegeven van de thema's en vraagstukken waaraan de Commissie in het kader van de rechtstreeks onder haar beheer vallende **gecentraliseerde programma-activiteiten** subsidie heeft verleend. Het document vormt dan ook een aanvulling op de *Compendia of learning partnerships*, waarin een overzicht wordt gegeven van de lerende partnerschappen die decentraal worden beheerd door de nationale agentschappen van de eenendertig landen die momenteel aan Grundtvig meewerken.

Volwassenenonderwijs voor een actief en democratisch burgerschap

De ministers van Onderwijs van de EU zijn het erover eens geworden dat de gemeenschappelijke doelen voor het onderwijs in Europa uiterlijk in 2010 op acht pijlers, waaronder de vorming voor een actief burgerschap, gebaseerd moeten zijn. Volgens de ministers spelen de „onderwijs- en opleidingsstelsels een belangrijke rol bij de instandhouding van democratische samenlevingen in Europa”.

Het vermogen om een actieve rol in de maatschappij te spelen, is een van de kerncompetenties waarover iedere Europeaan zou moeten beschikken. In de projecten op het gebied van de volwasseneneducatie, waaraan in het kader van het Socrates-programma (en na 2000 in het kader van Grundtvig) subsidie is verleend, heeft de vorming van actief participerende burgers dan ook zeer veel aandacht gekregen. In een aantal projecten wordt geëxperimenteerd met actieve burgerschapsvorming voor randgroepen en de versterking van de rol van vrouwen. In andere projecten worden onderwijs- en leermiddelen ontwikkeld voor de vorming voor democratisch burgerschap in de „ruimere” zin van het woord, d.w.z. onderwijs- en leermiddelen die het kritisch denken over interculturele, technische, ecologische, historische en economische vraagstukken bevorderen. Onderwijs over vrede en het vreedzaam oplossen van conflicten komen in tal van projecten aan bod en in 2003 is een Grundtvig-netwerk voor mensenrechten-educatie opgestart. In een van de projecten worden ook zogenaamde „proefterreinen voor democratisch burgerschap” („good practice”) binnen de volwasseneneducatie in kaart gebracht. Daarbij wordt voortgebouwd op het werk van de Raad van Europa ten aanzien van de vorming voor democratisch burgerschap.

In een aantal projecten staat de Europese dimensie van het burgerschap centraal. In tal van Europese projecten lag de nadruk in eerste instantie vooral op de productie van onderwijs- en leermiddelen over de geschiedenis, de democratische tradities, de maatschappij en de verschillende culturen in Europa. Sinds enige tijd concentreren zich echter hoe langer hoe meer projecten op kennis over de nieuwe lidstaten van de EU, waarover bij veel volwassenen in Europa nog maar weinig bekend is. In sommige projecten zijn zelfs tests of modules uitgewerkt, waarmee de eigen kennis over „Europa” langs elektronische weg kan worden getoetst.

Participatie van lerenden bij het bestuur van onderwijsinstellingen is eveneens bevorderlijk voor de vorming van democratische burgers. In verscheidene gesubsidieerde Socrates-projecten op het gebied van de volwasseneneducatie is aan dit soort vraagstukken gewerkt. In een van de projecten is zelfs een handvest voor de lerenden in de volwasseneneducatie uitgewerkt, dat in verschillende landen aan politici van hoog tot laag is uitgereikt. Een organisatie die lerende volwassenen in Europa vertegenwoordigt, is er evenwel nog niet. Dergelijke vertegenwoordigingen bestaan alleen in bepaalde landen en regio's.

Integratie in de maatschappij en bevordering van het leren

In sociale bewegingen voor bijvoorbeeld het kiesrecht en de rechten van werknemers en vrouwen heeft niet-formele volwasseneneducatie altijd een plaats gehad. Als aan álle Europese burgers, met inbegrip van burgers die maatschappelijk gezien aan de kant staan of met discriminatie te maken hebben, het recht en de mogelijkheid moeten worden gegeven om te leren, is voor niet-formele volwasseneneducatie een centrale rol weggelegd. De behoeften van mensen die uit de boot dreigen te vallen of aan discriminatie bloot kunnen komen te staan, hebben in Grundtvig bijzondere prioriteit gekregen. Dit is een teken van de grote sociale verantwoordelijkheid die in de volwasseneneducatie in heel Europa aan de dag wordt gelegd. Allerlei maatschappelijke randgroepen hebben in Grundtvig-projecten aandacht gekregen. Er is ook een Grundtvig-netwerk voor dit werkterrein in het leven geroepen.

Het Grundtvig-netwerk voor themaweken en festivals op het gebied van de volwasseneneducatie, dat in het verlengde van de verklaring van de Confintea V-conferentie over de volwasseneneducatie uit 1997 bestuurd wordt door het Institute for Education van de Unesco, is een belangrijk instrument geworden om ook kansarmen van het „recht op leren” en het „plezier van het leren” te overtuigen. In andere projecten worden analyses gemaakt van nieuwe doelgroepen en hun behoeften om te leren en worden nieuwe marketingmethoden in de volwasseneneducatie geïntroduceerd om ook volwassenen te bereiken die van oudsher niet met leren in aanraking zijn geweest.

Het is tegen deze achtergrond van vitaal belang dat de vaardigheden van mensen volledig worden erkend, ongeacht de vraag of ze wel of niet op school officiële diploma's hebben behaald. Ieder jaar worden dan ook Grundtvig-projecten opgezet, waarin praktische toets- en erkenningsmethoden worden uitgewerkt voor de al dan niet in een officiële onderwijssetting verworven kennis en competenties van lerende volwassenen.

Wanneer in de volwasseneneducatie een meer centrale plaats moet worden ingeruimd voor de behoeften van iedere individuele lerende, dan moet ook op het gebied van de begeleiding, advisering en informatievoorziening met een nieuwe proactieve aanpak worden gewerkt. Ook hieraan wordt in Grundtvig-projecten aandacht besteed.

Lerende volwassenen met een handicap

Mensen met een handicap vormen een van de belangrijkste doelgroepen in het werk van de Commissie op onderwijsgebied. Een van de vier pijlers van het actieplan van de Europese Unie voor personen met een handicap, dat in oktober van het Europees Jaar van mensen met een handicap (2003) is aangenomen, is erop gericht om mensen met een handicap mogelijkheden te geven om te leren. Wordt naar de hele sector van de volwasseneneducatie gekeken, dan is dit een van de voornaamste prioriteiten waarvoor in Grundtvig subsidie wordt uitgetrokken. Er is een heel scala aan projecten gesubsidieerd voor bijvoorbeeld de versterking van de positie van mensen met een handicap en hun familieleden (waarbij de aandacht in het bijzonder is uitgegaan naar de specifieke situatie van gehandicapte vrouwen) of de bevordering van het leren door mensen met een bepaalde soort handicap. Hieronder zijn projecten voor autisten en hun partners en familieleden, doven en slechthorenden, blinden en slechtzienden, mensen met dysmelie, en mensen met een Downsyndroom. Voor mensen die met dove lerende volwassenen werken, is een Grundtvig-netwerk opgezet. In andere projecten zijn uiteenlopende thema's aan bod gekomen, zoals leidinggeven en belangenbehartiging door mensen met een handicap zelf, toneel met het oog op de versterking van de positie van doven, slechthorenden en geestelijk gehandicapten, en de uitwerking van benaderingen voor een grootschaligere uitwisseling van ervaringen met maatschappelijke organisaties.

Door moderne informatie- en communicatietechnologie hebben mensen met een handicap de beschikking gekregen over allerlei nieuwe mogelijkheden om te leren. Ook hieraan is in de Grundtvig-projecten veel aandacht besteed. Hetzelfde geldt voor de behoeften om te leren bij mensen die door ongevallen of ziekten met handicaps moeten leven. Om het levenslang leren van mensen met een handicap in afgelegen of landelijke gebieden te ondersteunen, zijn meer specifieke ICT- en mediavoorzieningen ontwikkeld. Hiermee kan een Europese dimensie worden gegeven aan het levenslange leren in deze gemeenschappen, dat sociaal gezien veelal een plaatselijk karakter heeft.

„Tweedekansonderwijs” en kerncompetenties voor iedereen

Geletterdheid en kerncompetenties zijn twee andere hoofdpunten die altijd weer in de Europese beleidsdiscussie ter sprake komen. In de gesubsidieerde projecten van het EU-programma voor de volwasseneneducatie komt dit ook duidelijk tot uiting. Al in de jaren negentig is een initiatief van de Commissie van start gegaan dat volwassenen een „tweede kans” wilde geven om alsnog een eindexamen te halen en zich bepaalde kerncompetenties eigen te maken. Dit werk wordt nu in het kader van Grundtvig voortgezet. Het bijzondere aan het tweedekansonderwijs is niet alleen dat er met nieuwe methoden wordt gewerkt waarin de lerenden zelf centraal staan, maar dat ook plaatselijke politici, ondernemers, andere belangrijke „spelers” en maatschappelijke organisaties bij de onderwijsactiviteiten betrokken zijn. In Grundtvig is een Europees netwerk van „scholen voor tweedekansonderwijs” (E2C) opgezet en wordt met een aantal specifieke experimentele projecten en samenwerkingsverbanden gewerkt. Hierin komen vraagstukken als geweldpreventie aan de orde of wordt met toneel en andere nieuwe methoden ter bevordering van de integratie in de maatschappij geëxperimenteerd. Er bestaat ook een specifiek netwerk waarin leerkrachten uit het tweedekansonderwijs door middel van scholing bewust worden gemaakt van het gendervraagstuk.

Tal van projecten, waaraan in Grundtvig en het daaraan voorafgaande onderdeel voor de volwasseneneducatie in Socrates I subsidie is verstrekt, stonden meer in het algemeen in het teken van basiseducatie en „oude” en „nieuwe” kerncompetenties. Deze projecten hebben niet alleen een heel scala aan onderwijs- en leermiddelen

voor randgroepen opgeleverd, maar ook analyses waaraan een aantal nieuwe inzichten konden worden ontleend. In tal van gevallen wordt aan lezen, schrijven en rekenen, d.w.z. aan kerncompetenties in de beperktere zin van het woord gewerkt. Ter verbetering van de „basisvaardigheden” in het algemeen en ten behoeve van de educatie voor volwassenen met dyslexie zijn Europese netwerken opgezet. Ook zijn er nieuwe methoden en onderwijs- en leermiddelen ontwikkeld voor het aan volwassenen te geven wiskundeonderwijs.

In het verlengde van de discussies in Europa hebben de traditionele „basisvaardigheden” echter plaatsgemaakt voor het veel bredere concept van de „kerncompetenties”. Sociale vaardigheden, zoals het vermogen om samen te werken, te communiceren en een interculturele dialoog aan te gaan, hebben in een aantal Grundtvig-projecten een vooraanstaande plaats gekregen. Op een andere „nieuwe kerncompetentie” waaraan in de projecten aandacht wordt besteed, namelijk het kunnen werken met informatie- en communicatietechnologie, zal verderop in dit document nog worden ingegaan.

In een Europese context wordt het beheersen van vreemde talen eveneens tot de wezenlijke vaardigheden gerekend waarover mensen zouden moeten beschikken. Met subsidie uit Grundtvig is voor het leren van vreemde talen door volwassenen een Europees portaal ingericht. Het aantal projectvoorstellen op het gebied van de talen loopt desalniettemin nog steeds niet in de pas met de grote betekenis die dit werkterrein ook als blijvende centrale prioriteit in Grundtvig heeft.

Lerende migranten, vluchtelingen, asielzoekers en de etnische minderheden/interculturele dialoog

Een aanzienlijk aantal Grundtvig-projecten is aan de behoeften aan educatie bij migranten, etnische minderheden, woonwagenbewoners en vluchtelingen gewijd. Bij een van de projecten voor vluchtelingen zijn belangrijke organisaties voor volwasseneneducatie van de vakbonden betrokken. Doel van het project is werknemers tot méér solidariteit met vluchtelingen te bewegen. Aan de vluchtelingen wordt hulp bij het leren en begeleiding geboden zodat ze betere kansen op de arbeidsmarkt krijgen, terwijl werknemers door informatie over het leven en de situatie van vluchtelingen in verschillende Europese landen meer bewust worden gemaakt van de vluchtelingenproblematiek. Andere projecten van recente datum beogen de stem van lerende migranten in Europa meer gehoor te verschaffen. In deze projecten zijn langs elektronische weg en op persoonlijk vlak contacten gelegd, wat de versterking van de rol van lerende migranten in aanzienlijke mate ten goede is gekomen. Door de onderlinge koppeling van musea over migratie in Europa en hun positionering als plaatsen waar iedereen een leven lang kan leren, heeft migratie een duidelijker gezicht gekregen. Ook is ten behoeve van de informatie- en begeleidingsdiensten voor lerende migranten een netwerk opgericht.

In verschillende projecten voor migranten en vluchtelingen ligt het zwaartepunt op basisvaardigheden en competenties en de daarvoor in te voeren nieuwe methoden, zodat migranten volledig in de maatschappij kunnen integreren. In steeds meer Grundtvig-projecten wordt aandacht besteed aan de volwasseneneducatie

voor etnische minderheden. Zo worden bijvoorbeeld cursussen voor „culturele bruggenbouwers” uit de Somalische gemeenschap en de Romagemeenschap gegeven en specifieke onderwijs- en leermiddelen voor de alfabetisering van de Turkse minderheid in verschillende Europese landen ontwikkeld. Ook is er een project dat discriminatie van „onze mohammedaanse burens” beoogt tegen te gaan. Om tot een productieve samenwerking tussen het grote aantal projecten op dit terrein te komen, is een netwerk voor interculturele educatie opgezet dat plaatselijke politici en beleidsmakers scholing biedt.

Gelijke kansen voor autochtone gemeenschappen en culturele minderheden nemen in het antidiscriminatie- en integratiebeleid van de EU een belangrijke plaats in. In sommige Europese landen vormen Roma een grote minderheidsgroep en na de uitbreiding van de Europese Unie is hun aantal in de EU aanzienlijk gestegen. In verschillende projecten, lerende partnerschappen en een netwerk van Grundtvig worden nieuwe benaderingen voor de volwasseneneducatie voor Roma uitgewerkt en daarbij wordt in veel gevallen nauw samengewerkt met de Romagemeenschap zelf. Scholing voor „culturele bruggenbouwers” uit Romagemeenschappen, aanpassing van onderwijs- en leermiddelen aan de specifieke sociale en culturele situatie van Roma, en verbetering van de kennis over Roma onder de bevolking in het algemeen zijn een paar van de aspecten die in dit verband aan de orde komen.

Gendervraagstukken in volwassenenonderwijs

Het sterke engagement van de Europese Commissie voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en „gendermainstreaming“ heeft niet alleen duidelijke richtlijnen op gebieden als werkgelegenheid en de beroepsopleidingen opgeleverd, maar ook richtsnoeren voor de onderwijsprogramma's van de Europese Unie. Uit een in 2002 gepubliceerde evaluatie van het genderaspect in het Socrates-programma is naar voren gekomen dat het programma op dit vlak vrij goede resultaten te zien geeft. Bij de selectie van de projecten wordt met het genderaspect rekening gehouden en na toekenning van een subsidie worden projectcoördinatoren in inleidende cursussen vertrouwd gemaakt met „gendermainstreaming“. Op deze wijze wordt bevorderd dat er in alle projectfasen rekening wordt gehouden met het genderaspect, op wat voor thematisch zwaartepunt het project dan ook gericht is.

Elk jaar worden in Grundtvig projecten gerealiseerd die rechtstreeks verband houden met gendervraagstukken. In deze projecten wisselen in de volwasseneneducatie werkzame leraren met elkaar van gedachten over nieuwe methoden en onderwijs- en leermiddelen waardoor vrouwen in leidinggevende functies in Europa zich met vrouwenstudies en genderonderzoek kunnen bezighouden, aan vaders uit migrantengezinnen educatie kan worden gegeven of mensen simpelweg de „ogen voor het gendervraagstuk“ kan worden geopend.

Lerende gedetineerden en ex-gedetineerden

Na de invoering van Grundtvig in 2000 is steeds meer aandacht besteed aan de situatie van gedetineerden die leren of willen leren en aan hun sociale herintegratie. In Grundtvig 1 en Grundtvig 2 zijn projecten, respectievelijk zogenaamde lerende partnerschappen opgestart, waarin verscheidene thema's aan de orde komen, zoals basisvaardigheden en kunstzinnige vorming voor gedetineerden of de onderwijsaspecten van de terugkeer van gedetineerden in de maatschappij. Ook is in 2002 in Grundtvig 4 een netwerk tot stand gebracht. Daarnaast is in het kader van de zogenaamde begeleidende maatregelen van het Socrates-programma subsidie verstrekt om bijvoorbeeld bekendheid te geven aan het werk van de *European Prison Education Association* en Europese evenementen op dit terrein te helpen financieren.

Ouderen

De meeste Europese landen worden met een aanzienlijke vergrijzing van hun bevolking geconfronteerd. In de komende jaren zal het leren van ouderen dan ook steeds belangrijker voor de wereld van het onderwijs worden.

De specifieke belangen en behoeften van ouderen op educatief gebied zijn al in een aantal projecten opgepakt. Te noemen is hier het project „Leren op oudere leeftijd“, dat tegen het eind van de jaren negentig van start is gegaan. Doel van meer recente Grundtvig-projecten is:

- de kennis over Europese aangelegenheden en EU-beleid onder ouderen te verbeteren door middel van cursussen die in samenwerking met plaatselijke autoriteiten in vijf Europese landen worden gegeven;
- een „survivalcursus“ uit te werken waardoor ouderen op doeltreffende wijze vrijwilligerswerk kunnen doen;
- ouderen ICT-vaardigheden bij te brengen zodat ze aan het huidige maatschappelijke leven kunnen blijven deelnemen;
- het leren tussen de generaties onderling te bevorderen.

In 2003 is met de actieve medewerking van ouderenorganisaties, instellingen voor volwasseneneducatie en HOVO-instellingen uit vijftien Europese landen een Grundtvig-netwerk voor oudereneducatie in het leven geroepen.

Ouder- en gezinseducatie

In een aantal Europese samenwerkingsprojecten in Grundtvig stond het ouderschap centraal. De aandacht ging daarbij uit naar alfabetiseringscursussen voor alle gezinsleden en/of de behoeften van specifieke groepen ouders, zoals ouders uit etnische minderheden of ouders die met handicaps in hun gezin worden geconfronteerd. Oudereducatie zal — vooral in samenhang met voor-schoolse educatie — een Grundtvig-prioriteit blijven. Een groter aantal voorstellen voor projecten op dit terrein zijn dan ook welkom.

Cultuur en media

In de beleidsdocumenten van de EU over levenslang leren wordt het grote belang van een integrale benadering onderstreept, waarin niet-formeel en informeel leren hand in hand gaan met formeel leren. Vanuit deze invalshoek is het dan ook een van de sterke punten van de actie voor volwasseneneducatie in Socrates I en meer recent ook van Grundtvig geweest dat musea en galerieën met behulp van subsidies tot centra voor levenslang leren zijn uitgebouwd. De projecten die levenslang leren een plaats willen geven in het hele scala aan „culturele instellingen” worden in een Grundtvig-netwerk gebundeld. Er komt ook steeds meer aandacht voor de cruciale functie die openbare bibliotheken op het gebied van het levenslang leren kunnen vervullen. Door de opkomst van nieuwe technologieën zijn bibliotheken niet langer alleen maar een plaats waar op passieve wijze kennis kan worden opgedaan, maar waar alle groepen uit de samenleving actief, zelfgestuurd en met de computer kunnen leren. Dit komt ook in een aantal Grundtvig-projecten tot uiting.

Nieuwe technologieën: open en flexibele leerwegen

In de afgelopen jaren is het werk aan open en flexibele leerwegen in de volwasseneneducatie — met name op basis van informatie- en communicatietechnologie (ICT) — een van de belangrijkste thema's in Grundtvig-projecten geworden. Sinds 2000 heeft ongeveer de helft van de projecten met ICT te maken gehad. Als ICT al niet het zwaartepunt van de projecten was, hebben op zijn minst experimenten met nieuwe technische hulpmiddelen voor de volwasseneneducatie plaatsgevonden. Nu op het punt van de programmaontwikkeling grote vooruitgang is geboekt, is de aandacht van ICT voor individueel leren verschoven naar instrumenten voor samenwerkend leren via platforms op het net. Dankzij de nieuwe technologieën kan ook gebruik worden gemaakt van portfoliotechnieken en zelfbeoordelingsinstrumenten die in Grundtvig-projecten door en voor jonge kansarme lerende volwassenen ontwikkeld zijn. Daarnaast is in

een aantal projecten geëxperimenteerd met zelfgestuurde leerkringen die terzijde worden gestaan door een gezamenlijke „virtuele” tutor. Een van deze projecten heeft aangetoond dat een internationaal netwerk van (ook aan internationaal belangrijke onderwerpen gewijde) leerkringen voor plaatselijke vakbondsleden in Europa en over de hele wereld haalbaar is.

Milieu, gezondheid, consumenten en sport

In het op de volwasseneneducatie gerichte onderdeel van het Socrates-programma heeft milieueducatie altijd in het middelpunt van de belangstelling gestaan. Terwijl sommige projecten geheel aan milieuvraagstukken gewijd waren, is het milieu ook in projecten met andere thema's aan de orde geweest. De meeste door Grundtvig gesubsidieerde milieuprojecten zijn in het kader van de democratische burgerschapsvorming gerealiseerd. Aan een aantal belangrijke Europese en internationale NGO's op milieugebied, gemeentecentra en specifieke plaatselijke instellingen voor volwasseneneducatie (en in sommige gevallen ook instellingen voor hoger onderwijs) is voor dit projectwerk subsidie verleend. In sommige projecten van meer recente datum wordt aan „educatie voor duurzame ontwikkeling” gewerkt en in dit kader komen ook aspecten als armoedebestrijding en alfabetisering aan bod.

Op het gebied van de gezondheid en consumenten is een aantal projecten gesubsidieerd. Kortgeleden is een netwerk voor consumenteneducatie in het leven geroepen.

Er komt ook steeds meer aandacht voor sport, aangezien door sport vooral jonge volwassenen kunnen worden bereikt. In Grundtvig is bijvoorbeeld met clubs uit het betaalde voetbal een project opgezet waarin voor laagopgeleide en werkloze jongeren die naar belangrijke voetbalwedstrijden gaan welzijnswerk wordt gedaan en hun flexibele mogelijkheden om te leren worden geboden. In een ander project worden op plaatselijke sportterreinen centra ingericht waar kansarme jongeren kunnen leren.

Volwasseneneducatie: betere randvoorwaarden en méér kwaliteit

In het gedetailleerde werkprogramma, dat de ministers van Onderwijs in 2002 hebben goedgekeurd om op het gebied van onderwijs en opleiding uiterlijk in 2010 een aantal belangrijke doelstellingen in Europa te kunnen verwezenlijken, is met het oog op „een hogere kwaliteit en grotere effectiviteit van de onderwijs- en opleidingsstelsels in de EU” om forse investeringen gevraagd. Grundtvig-projecten dragen aanzienlijk tot de realisatie van deze doelstellingen op het gebied van de volwasseneneducatie bij. Hieronder volgt een beschrijving van de initiatieven op dit vlak.

- **Initiële opleidingen en scholing voor leraren en ander personeel in de volwasseneneducatie**

Dit thema komt in tal van projecten aan de orde en het aantal voornamelijk om dit thema draaiende projecten neemt toe. Er wordt onder andere aan een gecertificeerd modulair opleidingssysteem voor een zogenaamd „rijbewijs voor de volwasseneneducatie” gewerkt en aan maatregelen die verbetering brengen in de opleidingen voor professionals op het gebied van de volwasseneneducatie. Management, advisering, technische competenties en pedagogische vaardigheden zijn enige aspecten die daarbij aan de orde komen. In verschillende Grundtvig-projecten is de aandacht uitgegaan naar de nieuwe taken van de zogenaamde „facilitatoren” die levenslang leren mogelijk maken.

Met ingang van 2004 wordt in Grundtvig bijzondere prioriteit verleend aan projecten waarin bij- en nascholingscursussen voor leraren en ander personeel in de volwasseneneducatie worden ontwikkeld. Het grote aantal subsidieaanvragen met deze strekking en de goede kwaliteit ervan doen vermoeden dat hiermee in Europa in een daadwerkelijke behoefte wordt voorzien. In Grundtvig 3 worden subsidies verstrekt om individuele personeelsleden de mogelijkheid te geven om cursussen te volgen, informeel op studiebezoek te gaan of belangrijke conferenties en seminars in andere Europese landen bij te wonen.

- **Kwaliteitswaarborging**

Al in de eerste fase van het Socrates-programma (1995-1999) is in het kader van de „actie” voor de volwasseneneducatie door een Europees projectpartnerschap aan kwaliteitsaanbevelingen voor volkshogescholen gewerkt die cursussen in internaatverband aanbieden. In een ander project zijn instrumenten voor zelfbeoordelingen en participatieve evaluaties ontwikkeld om jonge lerende volwassenen tot leren en vorderingen te motiveren. Een Grundtvig-netwerk werkt aan de opzet van kwaliteitsborgingssystemen voor de volwasseneneducatie die door

instellingen voor het hoger onderwijs wordt gegeven. In het algemeen is er echter nog ruimte voor méér Europese projecten die zich op kwaliteitsborging richten of indicatoren ontwikkelen waarmee de „input” en de resultaten op het gebied van de volwasseneneducatie kunnen worden gemeten.

- **Ontwikkeling van levenslang leren en volwasseneneducatie in het hoger onderwijs**

Het is van het allergrootste belang dat alle verschillende categorieën aanbieders een zo groot mogelijke bijdrage aan de volwasseneneducatie leveren. Voordat van alle mogelijkheden in het onderwijsstelsel gebruik kan worden gemaakt, zal er evenwel nog veel moeten gebeuren. In een aantal Grundtvig-projecten is een begin gemaakt met werkzaamheden aan de vraag hoe levenslang leren en volwasseneneducatie in het hoger onderwijs verder kunnen worden ontwikkeld. Op dit punt valt evenwel nog heel wat werk te verzetten.

- **Financiering van volwasseneneducatie**

Tot nu toe zijn nog maar weinig voorstellen voor projecten ten aanzien van de investeringen van de private en publieke sector in de volwasseneneducatie ingediend. In het verlengde van de mededeling „Efficiënt investeren in onderwijs en beroepsopleiding in Europa: een dwingende noodzaak voor Europa”⁽¹⁾, heeft de Commissie een „Europees netwerk van deskundigen onderwijs-economie” (EENEE)⁽²⁾ en een werkgroep met vertegenwoordigers uit de lidstaten in het leven geroepen, die zich met de optimale besteding van financiële middelen bezighoudt. In Grundtvig-projecten zou een waardevolle bijdrage aan hun werk voor de volwasseneneducatie kunnen worden geleverd en voorstellen in deze richting zijn dan ook welkom.

- **Nauwere samenwerking tussen aanbieders van volwasseneneducatie: regio's voor het leren**

In 2001 heeft de Commissie in „Een Europese ruimte voor levenslang leren realiseren”⁽³⁾ de aandacht gevestigd op de dringende noodzaak om „lerenden en leermogelijkheden bij elkaar (te) brengen” en gebruik te maken van alle in iedere gemeenschap aanwezige mogelijkheden om te leren. De bevordering van samenwerking en de opheffing van hindernissen tussen alle „spelers” die bij leerprocessen op regionaal en lokaal niveau betrokken zijn en de hieruit voortvloeiende vorming van „regio's voor het leren” krijgen dan ook steeds meer prioriteit. De toename van het aantal Grundtvig-projecten en het opgerichte Grundtvig-netwerk op dit gebied wijzen in deze richting.

(1) COM(2002) 779 def.

(2) www.education-economics.org

(3) COM(2001) 678 def.

Een blik vooruit

Alles bij elkaar genomen levert de Europese Commissie met de hierboven beschreven werkzaamheden een indrukwekkende bijdrage aan de te bevorderen internationale samenwerking op het gebied van de volwasseneneducatie. Het is vooral aan Grundtvig te danken dat hoe langer hoe meer wordt ingezien dat de Europese burger door Europese samenwerking kwalitatief betere en nieuwe mogelijkheden om te leren kunnen worden geboden. Tal van organisaties hebben een Europese dimensie aan hun werk toegevoegd. In Grundtvig hebben individuele projectdeelnemers, plaatselijke verenigingen en maatschappelijke organisaties voor het eerst kunnen ervaren hoe het is om tezamen met partners uit andere landen aan thema's te werken die voor hen van belang zijn. Gaandeweg groeit hierdoor het besef dat er een echte Europese gemeenschap van leraren en ander personeel in de volwasseneneducatie aan het ontstaan is.

Zonder de nieuwe ideeën, de professionaliteit, het engagement en de visie van deze mensen zou dit pionierswerk niet mogelijk zijn geweest. Dankzij hun niet aflatende inspanningen is een eerste stap gezet op weg naar een „Europese ruimte voor levenslang leren“, waarin aan volwasseneneducatie de plaats wordt gegeven die het verdient.

Het is nu tijd dat we onze blik op de toekomst richten en het niet bij deze eerste ervaringen laten. De Europese Commissie werkt op het ogenblik aan een nieuwe generatie Europese programma's^(*), die een tijdvak van zeven jaar (2007-2013) zullen gaan bestrijken. In de voorgestelde opzet van de nieuwe programma-generatie komt duidelijk tot uiting dat zowel de wereld van het onderwijs als de beleidsmakers veel belang hechten aan nauwere onderlinge verbanden tussen de verschillende onderwijssectoren. In de nieuwe integrale aanpak voor het onderwijs en de opleidingen is naast programma's voor het schoolonderwijs, het hoger onderwijs en de beroepsopleidingen een heel sectoraal programma voor volwasseneneducatie (Grundtvig) gepland. Hiermee wordt aangegeven dat de volwasseneneducatie in het levenslang leren een spilfunctie zal moeten gaan vervullen. In de hier beschreven projecten is een schat aan ervaringen opgedaan, waarop tegen deze nog veel spannendere achtergrond zal moeten worden voortgebouwd.

(*) COM(2004) 156 def.

Websites over Grundtvig

Europese Commissie	http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/grundtvig/info_en.html
Nationale agentschappen	http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/grundtvig/national_en.html
Bureau voor technische assistentie	www.socleoyouth.be
Projectenbank	http://www.isoc.siu.no./isocii.nsf

Grundtvig-net

2001

ASN, Adult Study Net	www.adultstudy.net
Supporting the development of New Learning Pathways for adults	www.ergonkek.gr/pathways
Testing citizens' skills and knowledge	www.examen-europaeum.com
Réalités, pratiques et collaborations pour l'éducation dans les prisons européennes	www.educationinprison.org
New-TELS – A Grundtvig Thematic Network	www.newtels.euproject.org
E2C – Europe (European Association of Cities for Second Chance Schools)	www.e2c-europe.org

2002

NILE – Network – Intercultural Learning in Europe	http://grundtvig.euproject.net/nile/
EQUIPE – European Quality in Individualised Pathways in Education	http://equipe.up.pt
REPRISE – Result Exploitation for Project Research and Information on Social Exclusion	www.basic-skills.co.uk
FORWARD, Forum for Writing and Reading Difficulties in Adults	www.statvoks.no/forward
Collect & Share	www.collectandshare.eu.com/
OASIS – Gender Mainstreaming/Open Activities Network Strategies and Integrated Systems	www.oasis-europa.org

2003

IntALWinE – International Adult Learners Week in Europe	www.unesco.org/education/uie/InternationalALW/
Former sans excluir	www.listen.esan.org
CEAN – Consumer Education for Adults Network	www.londonmet.ac.uk/depts/hhs/consep/european-projects.cfm
DARE – Democracy and Human Rights Education in Europe	www.adbildungsstaetten.de/projekte/dare.php
PEFETE – Pan-European Forum for Education of the Elderly	www.pefete.wz.cz/

Nadere informatie over de hier beschreven projecten en links naar andere belangrijke websites vindt u op de website van de Europese Commissie onder:

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_nl.htm

Onderwijs en cultuur

NL

Socrates Grundtvig

NC-54-03-146-NL-C

Europese Commissie

Volwasseneneducatie — Op weg naar Europa
Europese samenwerkingsprojecten en netwerken in Socrates-Grundtvig: belangrijke thema's

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen

ISBN 92-894-4949-7

© Europese Gemeenschappen, 2005
Overneming met bronvermelding toegestaan.

Printed in Belgium

2005 — 11 blz. — 21 x 29.7 cm

ISBN 92-894-4949-7

9 709209 449496